

Spis treści

1. Jak skutecznie kierować klasą – Maria Kliszko	3
2. Rozwijanie podstawowych umiejętności wychowawczych – Marek Grondas	23
3. Asertywność w pracy nauczyciela – Katarzyna Leśniewska, Tomasz Garstka	53
4. Autoewaluacja pracy wychowawczej w szkole – Janusz Żmijski	73
5. Załączniki	115
Załącznik 1 – Arkusz diagnozy klasy/ucznia	115
Załącznik 2 – Styl kierowania klasą	116
Załącznik 3 – Dyscyplina w mojej klasie	117
Załącznik 4 – Jakim jestem wychowawcą	118
Załącznik 5 – Arkusz planowania współpracy z nauczycielami/rodzicami uczniów	119
Załącznik 6 – Arkusz diagnozy trudnej sytuacji w klasie	120
Załącznik 7 – Zadania wychowawcy klasy	121
Załącznik 8 – Zasady wychowania	122
Załącznik 9 – Przykłady pisemnych form informacji zwrotnych	123
Załącznik 10 – Ankieta – Autodiagnoza gotowości do uczestniczenia w superwizji zespołowej	126
Załącznik 11 – Formularz kontraktu superwizyjnego	127

Asertywne wyrażanie opinii

Przykład

Na lekcji historii lub WOS-u uczniowie komentują wybory prezydenckie, które właśnie się odbyły:

Uczeń X:

Pan Y przegrał z panem Z przez głupotę wyborców. Teraz wiadomo, że się nam pogorszy. Ten Z to manipulant, a Y to uczciwy człowiek i on zasługiwał na wygraną. Moi rodzice oczywiście głosowali na Y.

Nauczyciel:

- ▶ *Wiesz co, może masz rację. Twoi rodzice są mądrymi ludźmi, więc warto ich słuchać. [uległość]*
- ▶ *Chyba zgłupiałeś! Głupkiem jest ten Y i dobrze, że wygrał Z. Twoi rodzice są naiwni, wierząc temu Y. Lepiej, żeby takich obywateli jak ty i twoi rodzice było jak najmniej w naszym kraju. [agresja]*
- ▶ *Nie zgadzam się z tobą. Uważnie czytałem programy wyborcze obu kandydatów i przemawia do mnie program Z. Rozumiem, że masz inne zdanie, ale spróbujmy się do tego poważnie zabrać. Na następną lekcję przyniosę kserokopie programów wyborczych Y i Z, przeczytamy je i podyskutujemy o tym, co przemawia za twoją, a co za moją opinią. Rozumiem, że twoi rodzice głosowali na Y. To jest ich prawo. Każdy ma prawo do swoich poglądów politycznych. [asertywność]*

Asertywne wyrażanie własnej opinii polega na szanowaniu zdania innej osoby i przywoływaniu **racjonalnej argumentacji** w obronie własnej opinii.

Przykład

- a) Rodzic: *Pani marnuje czas uczniów na jakieś zabawy. Harmider i hałas w trakcie tych ćwiczeń utrudnia uczenie się. Nic dziwnego, że mój syn ma gorsze wyniki, skoro pani go tak naprawdę nie uczy, tylko się bawi!*

Nauczycielka: *Jestem innego zdania. Jestem przekonana, że „czyste” wykłady nie pomagają w nauce. Potrzebne jest wprowadzanie aktywnych metod nauczania, ćwiczeń, które mobilizują i aktywizują intelekt ucznia. Dlatego nie zgadzam się z pana opinią. Ale widzę, że jest pan zaniepokojony obniżeniem wyników w nauce pańskiego syna. Możemy o tym porozmawiać.*

- b) Wizytator: *W czasie pani lekcji panuje straszny nieporządek i hałas!*

Nauczycielka: *Pracuję metodami aktywizującymi. Grupowa praca uczniów jest źródłem pewnego zamieszania.*

Wizytator: *Ale koleżanko, nie można przejść korytarzem, taki rwetes.*

Nauczycielka: *To jest lekcja i nikt nie odpoczywa na korytarzu, więc nie przeszkadzamy.*

Wizytator: *Ale ja nie mógłbym tego wytrzymać.*

Przykład (cd.)

Nauczycielka: *Rozumiem, że panu bardzo przeszkadza taki hałas, ale ja wysoko cenię aktywizujące metody nauczania i z nich nie zrezygnuję.*

Asertywne wyrażanie opinii przez nauczyciela uczy uczniów, że:

- ▶ nie istnieje jeden obowiązujący zestaw poglądów (np. tych, które wyznaje własna rodzina);
- ▶ można się różnić w opiniach i poglądach z innymi ludźmi;
- ▶ o różnicach opinii i poglądów można mówić, dyskutować;
- ▶ można się różnić bez nienawiści;
- ▶ ktoś może być nam bliski pod jakimś względem, a pod innymi względami nam nie odpowiadać (złożoność relacji międzyludzkich).

Nauczycielowi asertywne wyrażanie własnych opinii daje satysfakcję z prezentacji własnego „ja” (co jest warunkiem umacniania wysokiego poczucia własnej wartości – podstawowej potrzeby każdego człowieka). Wiąże się jednak z pewnymi niebezpieczeństwami. Jednym z nich jest natrafienie na agresywnych „wyznawców” jakiejś opinii, poglądu czy światopoglądu. Na asertywne wypowiedzi mogą oni reagować agresją. Asertywne może być w takim wypadku powstrzymanie się od wyrażania własnych opinii.

Asertywne stawianie i obrona swoich granic

Niektóre zachowania innych ludzi (uczniów, rodziców, współpracowników, zwierzchnika) uderzają w osobę nauczyciela – naruszają jego granice.

Pojęcie

Granice w rozumieniu psychologicznym są to normy określające, co jest, a co nie jest dopuszczalne w zachowaniach wobec kogoś w określonych sytuacjach (np. spotkanie towarzyskie, lekcja) ze strony różnych osób (np. na co innego może pozwolić sobie koleżanka nauczyciela, a na co innego uczeń).

Każdy człowiek ma trochę inaczej ustalone granice. Jedną osobę łatwiej urazić, zranić, obrazić, inna jest bardziej „odporna”. Granice narusza też wywieranie presji, która ogranicza swobodę wyboru i decydowania człowieka. Jako nauczyciel wyznaczasz też granice sytuacji, wprowadzając na przykład zasady, normy zachowania i pracy na lekcji. W zależności od rozwoju sytuacji na naruszanie tych norm i przekraczanie granic możesz zareagować asertywnie.

Stawianie i obrona granic

1) **Prośba.** Wyraż oczekiwanie, np.:

- ▶ *Proszę, nie przerywaj mi, bo chcę skończyć.*

Załącznik nr 1

Diagnoza klasy/ucznia

Po dokonaniu obserwacji klasy/ucznia uzupełnij tabelę.

Jak klasa/uczeń funkcjonuje w sytuacjach:	
interpersonalnych	
społecznych	
zadaniowych	
stresogennych	
ewaluacji osiągnięć	
Jakie problemy pojawiły się:	
wewnątrz klasy/u ucznia	
w relacji klasa/uczeń– wychowawca/nauczyciele	
Jaki jest potencjał klasy/ucznia w następujących obszarach:	
wiedza/edukacja	
umiejętności	
motywacja	
relacje	
Jakie trudności ma klasa/uczeń w następujących obszarach:	
wiedza/edukacja	
umiejętności	
motywacja	
relacje	
Jakie działania podejmę, aby wspierać klasę/ucznia w:	
rozwijaniu pozytywnych cech, umiejętności	
przewycięzaniu trudności	
Jaką pomoc mogę uzyskać od:	
nauczycieli przedmiotowych	
pedagoga szkolnego	
rodziców uczniów	

Tab. 1. Typy klas

Rodzaj grupy klasowej	Charakterystyka	Potencjał	Zagrożenia
Zespół zintegrowany do wewnątrz	- Uczniowie dobrze się czują ze sobą nawzajem - Mają wspólne cele towarzyskie - Grupa jest zamknięta – nie udziela się w społeczności szkolnej - Kontakt z wychowawcą jest formalny	- Zaufanie i poczucie bezpieczeństwa sprzyjają otwartości - W klasie jest niewiele konfliktów - Członkowie wspierają się wzajemnie	- Grupa wykazuje słabą aktywność społeczną - Jest bierna wobec propozycji wychowawcy innych niż towarzyskie (np. wycieczki) - Uczniowie nie zawsze respektują normy - Zainteresowanie nauką jest osłabione
Zespół wychowawczo zintegrowany, zorientowany na współpracę	- Uczniowie dobrze czują się ze sobą nawzajem - Mają wspólne cele jako grupa społeczna - Mają pozytywne nastawienie do wychowawcy	- Klasa jest aktywna i chętna do współpracy na różnych płaszczyznach - Motywacja do rozwoju i nauki jest wysoka - Uczniowie biorą odpowiedzialność za siebie i swoje działania	- Klasa może się stać grupą zadaniową i stracić spontaniczność - Poziom stresu wewnątrz klasy jest wyższy - Uczniowie biorą zbyt dużo na swoje barki
Zespół zintegrowany, przeciw wychowawcy	- Grupa ma inne cele niż wychowawca i pozostaje w opozycji do jego propozycji - Komunikacja między klasą a wychowawcą jest zablokowana - Konflikty utrudniają lub uniemożliwiają współpracę	- Konflikty wskazują obszary, w których strony powinny dokonać zmian - Ujawnienie trudności, konfliktu może zapoczątkować pozytywne zmiany	- Niechęć przeradza się we wrogość - Strony naruszają normy - Uczniowie bojkotują działania wychowawcy - Wychowawca nie pomaga podopiecznym lub działa na ich szkodę
Zespół niezintegrowany/podzielony	- Klasa jest podzielona na grupki lub całkowicie rozbita - Komunikacja jest zablokowana - Brakuje wspólnych celów - Uczniowie dbają o swoje indywidualne interesy, nie identyfikują się z grupą - Aktywność społeczna klasy zostaje zatrzymana	- Pozytywny i charyzmatyczny lider może wykorzystywać potencjał poszczególnych grup - Uczniowie mają dużą ilość niewykorzystanej energii	- Członkowie klasy są bierni i niezainteresowani współpracą - Wchodzą w konflikty - Rozbijają inicjatywy wychowawcy